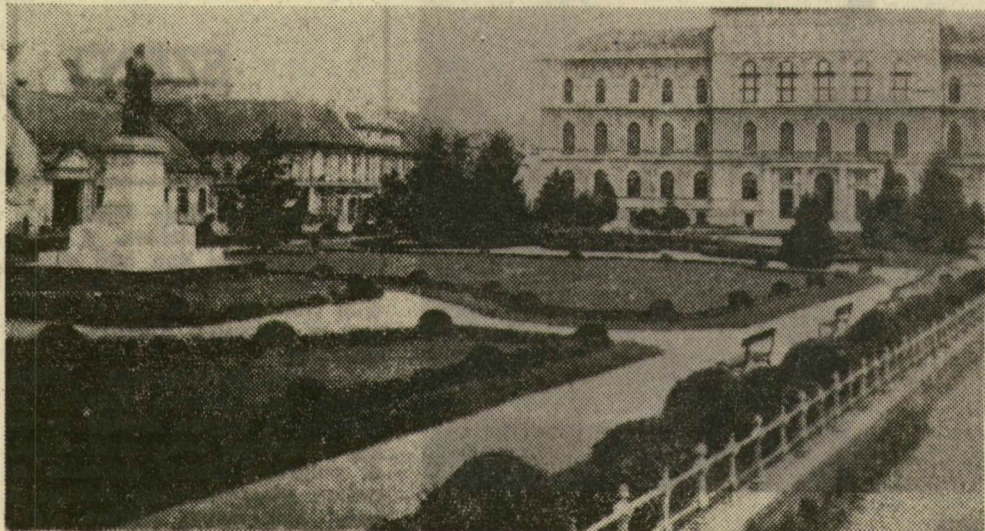
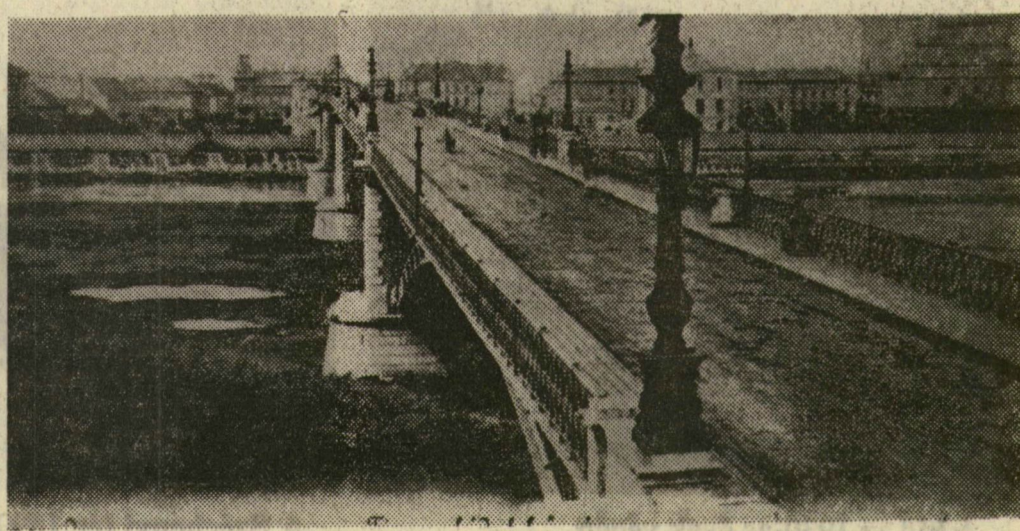

Dugonics tér a kir. táblával 1908-ban

A közúti híd 1901-ben

SZÍNHÁZI ÖSSZKOMFORT VIDÉKEN

Nem a hideg-meleg vízre és nem a központi fűtésre gondolok természetesen — másfajta összkomfortról van szó. Vidéken hagyományai vannak: ha egy társulat élni akar, nem nélkülözheti e könnyű zenés műfajokat — prózai társulata mellett operett játékszára alkalmas színészeket is foglalkoztatnia kell. Ha emellett még operatársulat is működik — márpedig a vidéki operakultúra egyre erősödik — s uram bocsá! még balettagyüttese, s netán gyermekszínháza is van a városnak, mint Pécsnek, a jóindulatú, ám tájékozatlan érdeklődő máris jogosan teszi föl a kíváncsi kérdést: ugyan hány színpad áll mindehhez rendelkezésre?

A főbérleti jogviszony tudvalevőleg — lakásban éppúgy, mint színházban — ideális és kívánatos. A tények viszont azt mutatják, hogy ahány tagozat csak működik, az — ha esetenként előadásait a kamaraszínházban tartja is — mind egy házban, az anyaépületben próbál. A legtöbb vidéki városban egy többnyire múlt században épült nagyszínház díszlik valahol a város középpontjában — kamaraszínház vagy van vagy nincs — megfelelően elavult technikai berendezéssel lényegében egy olyan társulat igényei szerint létrehozva, amely — egy 1907-es szegedi színpad tanúsága szerint — a Leányvári boszorkánytól a Bolond Istóktól, s a Vig Nibelungoktól a Szép asszony kocsisáig 200, azaz kétszáz előadásra hirdetett időnyerületet. A színpadtechnika nem sok gondot okozott, s két-három próbánál többre egy darabnak sem volt szüksége: a színészeket már eleve aszerint szerződették, ki hány szerepet tud.

A mai igények nyilvánvalóan mások.

A szegedi színház 1970—71-es műsorában 12 új bemutatóból 6 próza, 3 opera, 2 operett és 1 zenés vígjáték mellett 6 operafelújítás szerepelt.

A fent említett hármas tagozódás esetén nagyobb szerep jut mint valaha a látható színház mögött a láthatatlannak. A színházak műszaki személyzete zömében szakképzetlen, ilyen kategória, hogy „színházi szakmunkás” nem létezik. Pedig nyilván nagyobb lenne az anyagiakban kifejezhető megbecsülés is, s nem kell külön bizonygatni, mennyire komoly és szakmaigényes foglalkozás ez. A jelenlegi anyagi és státuszlehetőségek mellett a színháznak nincs sok válogatni valója, ha van kiből, neki magának kell kinevelnie műszaki gárdáját. A másik megoldásra váró probléma a nagymértékű fluktuáció, a színház mint minden egyes tagjától, a műszakiaktól is teljes embert kíván, s bizony a nyolcórás munkanap számukra csak papíron létezik. Szegeden a tájéladások és a hétfoi szünnap megszüntetése mellett még a szabadtéri játékok is többletmunkát jelentenek.

Többféle produkció van egy-szerre előkészületben, de a próbatermek nincsenek gumiból. Szegeden a kamaraszínház átépítés miatt már második éve nem működik, s építőipari kapacitás hiányában ki tudja, mikor fog. A század eleji mennyiséggel szemben most a minőségben van a hangsúly, s mint egy társbérleti lakásban, itt is kellemetlen, ha többen várnak egyszerre a fürdőszobára — illetve a színpadra.

Ha egy színház műsorpolitikájával a korszerű társulmányozások szintjére akar emelkedni, és ott megmaradni, megsínyli a bevételt. Ha viszont operettet játszik, még a harmincgyedik előadás táján is telt házak előtt teheti, viszont elmarasztalják azokat, akik a színházban nem csupán a kapcsolódást, a napi gondok feloldását, hanem problémáik művészi szinten való megmutatását, a katarzist keresik. Anélkül, hogy a könnyű zenés műfajt — közelebről az operettet — korábban akarnának kiadni Thália megszentelt templomából, mégis elgondolkodtat, hogy vidéki színház bevételi tervét csak operettek játékszával tudja teljesíteni. Mik vagyunk hát valójában? Fejlett prózával rendelkező operettszínház, vagy a nem kielégítő prózai látogatottságot a könnyű műfajjal kompenzáló üzleti vállalkozás?

Madách Mária királynőjének vagy Dürrenmatt János királyának nyilván nem mennyiségben, hanem minőségben van közön-

sége, sikerüket nem lenne szabad a Cigányprimáséval mérni. De hát mivel akkor? Úgy gondolom, sokkal intenzívebb lenne a siker, ha nem egy ezerszemélyes színház fél vagy egyharmad háza, hanem egy 4—500 férőhelyes nézőtér tapsolna a prózai előadások alkalmával.

Pesten könnyebben lehetne erre a kérdésre válaszolni: a közönség megoszlik, igényeit ki itt, ki ott elégíti ki. Más kérdés, hogy a fővárosi színházak sem élnek eléggé a saját, meghatározó profil kialakításának lehetőségével. Vidéki város közönsége nem válogathat. Azt eszi — vagy nem eszi — amit kap. Nem válogathat, ha csak nem éri be a tévé nyújtotta másodlagos színházi élményekkel. Ezért vidéki színháznak szinte erkölcsi kötelessége, hogy egyetlen társadalmi réteg érdeklődését se tévessze szem elől. Ez lényegében kissé vegyeskereskedéshez teszi hasonlatossá, ahol a déligyümölcsötől a cipőpertliig minden kapható. Ettől még lehetnek sajátos, csak rá jellemző tulajdonságai: a mindenkor kiváló minőség, a figyelmes kiszolgálás, az ügyes reklám. Persze csak ha az „áruellátás” folyamatos.

A színházat tehát mindenki, minden réteg számára kell csinálni. Ez a mindenki egyelőre nem több arc nélküli tömegnél. „A színházlátogatók társadalmi összetételének megismerése rendkívül fontos a színházi vezetés számára. Egyrészt felvilágosítást nyújt arról, hogy a város melyik társadalmi rétege látogatja rendszeresen vagy alkalmilag a színház előadásait, hol mutatkoznak fehér foltok, tehát a szervezést hol kell intenzívebbé tenni, másrészt a színházi közönség társadalmi rétegösszetételéből következtetni lehet a produkciókkal kapcsolatos elvárásokra” — írta Szentirmai László a szegedi színház nézői szociológiai vizsgálatának eredményeiről. Az 1969—70-es színházi évad végén Szegeden a szociológia módszerrel reprezentatív fölmérés készült 15 előadás közönségéről. A föladata kérdésekre kapott válaszokból igen sok minden kiderült — például a színházba járási szokásokról, a kedvelt műfajokról, a fiatalok magas arányáról a közönségben belül, s az a tulajdonképpen teljesen evidens tény, hogy az iskolai végzettség növekedésével nő azoknak a szízeláránnya, akik valamely műfaj kedvéért járnak színházba. Zárójelben megjegyezve, egy ilyen felmérés nagy közönségmozgató erejénél és viszonylag alacsony költségénél fogva hatásában fölér egy reklámhadjáratnak.

Ha egy vidéki színház konkurrálni akar a fővárossal, amikor társulatát megszervezi, bizonyos áldozatokra kell vállalkoznia, ha nem akarja beérni a „resztivel”, a másnak már nem kellő maradékkal. Hogyan teheti ezt? Úgy, hogy bizonyos „ráhagyással” szervez, olyan időtöbbletet biztosít a színészeknek, hogy módja legyen pesti kollégáival egyenértékű módon szerepet vállalni filmben, televízióban, rádióban, szinkronban. Ez a szemlélet kétös haszonnal járhat: az országosan ismert színésznek saját városában is nagyobb ázsioja van, nagyobb erkölcsi hasznát hajt a színháznak is, s ő maga sem keseredik bele a hétköznapiakba, „versenyképes marad a picon”.

Mint minden káderpolitikának, ennek is vannak árnyoldalai, revidálni kellene a kötelező szolgáltatásokat, ez ugyanis nem normát jelent, csupán azt a maximumot, amelyre a színész a fizetésért kötelezhető. Ami ezen felül van, az a „túli”.

Vannak persze túlfoglalkoztatott színészek is, „határsértők”, akik Joly Jokerként minden műfajt sikerre visznek, s nem vehető rossz néven a színházról, ha ezt a lehetőséget kihasználja.

A már kialakult operaegyüttesek viszonylag a legstabilabbak: igaz, hogy ez részben a lehetőségek korlátozottságából is fakad, mozogni csak egyik vidéki városból a másikba lehet, a pesti operaházba bekerülni csak a legkritikább esetben. Még külföldi szerződést kapni könnyebb: értékes exportcikk a magyar énekes. S akkor nem probléma többé a korrepetitor, az énektanár, minden vidéki operista legkeresettebb hiánycikke.

A többi kérdést csak érinteni lehetne, a korlátozott sajtóvisszhangot, a szűkös nyomdai kapacitást és a többi, és a többi. Megoldás talán egy ma még utópisztikus elképzelés lenne: ahány tagozat, annyi színház.

Kulka Eszter

Fritz Mihály

Akácok

INKA KINCSEK A KÖD MÖGÖTT

Két évtizeddel ezelőtt Stellan Moerner svéd kutató fülébe bogarat ültettek a „szirének dalai”, melyek az equadori Tungurahua fővárosától, Ambatotól néhány kilométerre fekvő Llanganatis hegységről meséltek. A legenda szerint azok a hegyek hihetetlen tömegű ékszert és drágakövet rejtettek. Értékük vetekszik az azal a mesészerű értékkel, amely azoknak az embereknek a képzeletében él, akik vagyonukat és életüket áldozták, teljesen sikeretlenül, a kincs felkutatására.

Moerner hazájában megalapította a „Llanganatis Kincseinek Részvénytársaságát”; százdolláros részvényeket bocsátott ki. Ennek fejében Moerner följárolta, hogy a kincs fellelérének percétől kezdve a társaság tagjainak életük végéig napi száz dollárt fizet. Állításai szerint 200 millió részvényt bocsátottak ki Európában, különösen francia, svéd és belga vevők között.

1971 elején rövid hír jelent meg: „Aranyélet” címmel. A hír közölte, hogy a társaság 25 gramm aranyat küldött Svédországba, mintegy a felfedezés „bizonyítékát”. A hírtől föllekesülve, a részvénytulajdonosok lélekben fölkészültek a mesés nyereségre, de néhány nappal a hír megjelenése után Moerner „felszívódott” és későbbiekben kiderült, hogy ezt a „bizonyítékot” Quito egyik ékszerboltjában vásárolta... A vállalkozás összeomlott, mint a kártyavár.

A Moerner-botrány utat nyitott Equadorban egy mozgalomnak, amely a nemzeti örökség védelmét tűzte ki célul; tudomására hozta az illetékes fórumoknak, hogy „Atahualpa kincseinek” fosztogatását minden áron meg kell akadályozni, feltéve, hogy egyszer talán mégis sikerül megtalálni.

Egy másik műemléket is védelem alá helyeztek. Ez az épület Huayna-Capac temploma Caranquiban (Huayna-Capac egyike az inka birodalom utolsó uralkodóinak, Atahualpa apja), nem messze Quitától.

Olvashatjuk az inkák történetében, hogy amikor Cajamarca városában a spanyolok foglyul ejtették az inka Atahualpa fejdelmet, elképesztő váltságdíjat kérték érte: egy szobát kellett megtölteni ékszerrel és drágakövel, olyan magasságban, amikor egy ember feltartott karral áll

Kérésüket teljesítették, de a spanyol hódítók nem tartották be szavukat, és kapzsiságuktól elvakulva újabb váltságdíjat kértek, az előzőnek a dupláját.

Ruminaui, Atahualpa fivére és egyben helyettese is, megszervezett a birodalom északi felében egy második gyűjtést, de amikor útnan volt Cajamarca, a spanyolok az uralkodót maglya általi halálra ítélték.

A hírek hallatára Ruminahui tombolni kezdett és azonnal megállította a kincset vivő ezer indiánt. Megkezdte az ellenállást; városokat és földeket égetett fel maga mögött és hidakat rombolt le, megölte a szüzeket és az egész királyi családot, hogy spanyol kézre ne juthassanak. Végül néhány száz hű katonával Llanganatis hegyére vonult a kincssel. Az erről szóló legenda a spanyol hódítás alatt született, a XIV. és a XVI. század között.

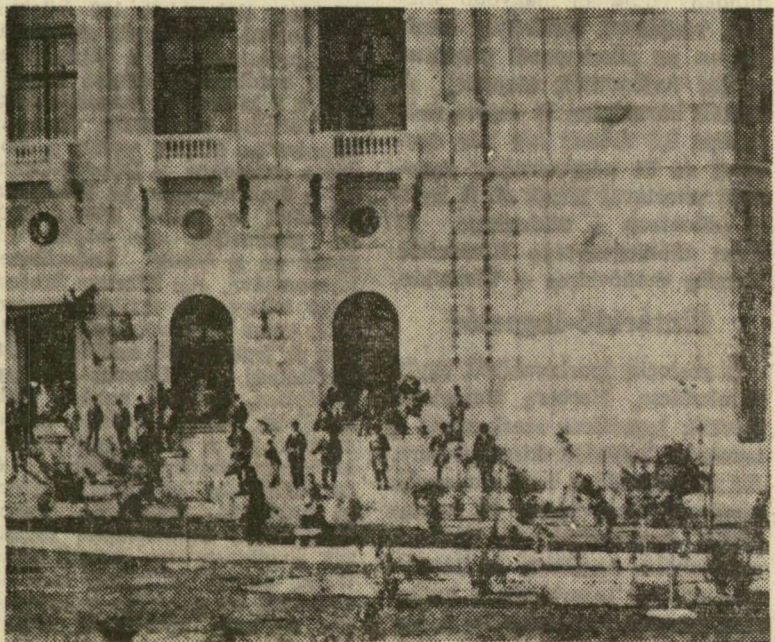
A Llanganatis hegyek körülbelül 1500 négyzetkilométernyi területen húzódnak Equador közepén. A hegyekbe vezető út veszélyes és nehéz. A kutatóknak némely útszakaszt négykézlab kell megmászniuk, sűrű ködben, amely a délutáni órákban a látási viszonyokat egy méterre korlátozza. Gránitsziklák, tartós eső, végtelen magas fűtenger, viharzó folyók: ezek a kísérő a 300 év óta sikertelenül kereső kutatóknak.

1715-ben a spanyol király utasítására expedíciót indítottak; erről tanúskodik a spanyol Juan de Valverde feljegyzése.

A spanyol Valverde hátrahagyott följegyzése szerint ő elérkezett a kérdéses helyre. Pontosan leírja, milyen utat kell követni, hogy az ember kikerülje az esetleges szerencsétlenségeket. Rámutat, hogy lehet biztonságosan kikerülni a repedéseket, folyókat, szakadékokat, erdőket és kanyonokat stb. A kutatók eredményei — mindezek ellenére — sikertelenek voltak.

Sok könyv, számtalan riport jelent meg Atahualpa páratlan kincseiről. Egyes kutatók harminc, sőt van olyan, aki ötven kísérlet útnaplóját is áttanulmányozta, de a sikernek még semmi nyoma. Talán ezért forog közszájon az a szólásmondat, hogy ha valami teljesen lehetetlennek tűnik, az olyan, mint a „Llanganatis aranya”.

Perez Alban

A színház és az egykori Stéfánia